

at fastslå, at han i et enkelt værk af den lærde Aboprofessor K. Rob. V. Wikman kunne have hentet den mest gennemtrængende og bedst dokumenterede analyse af ungdomslagenes rolle i den folkelige kultur. Det nævnte værk: »Die Einleitung der Ehe. Eine vergleichende ethnosoziologische Untersuchung«, udkom i Åbo 1937 og er stadig væk et hovedværk indenfor dette område.

Efter at forf. har indkredset og eksemplifieret folkekulturen i værkets to første dele, behandles i sidstedelen forandringerne i den, hvor der opstilles to faser, den første 1500–1650, den anden 1650–1800, karakteriseret henholdsvis ved reformationens og modreformationens bestræbelser i den første fase og i den anden hvad han kalder »the reformation within the Reformation«, som den fandt udtryk bl. a. ved Jansenisme og Pietisme. En oversigt over de fænomener, man ønskede at reformere, ville – udover den folkelige form for religionsudøvelse – omfatte en liste af »formidable proportions«. Det er karakteristisk, at de eksempler der gives i høj grad er hentet fra den »litterære« (folkloristiske) side af tilværelsen: »actors, ballads, cards, chap-books, charivaris, charlatans, dancing« o.s.v., fordi det er dette materiale hele fremstillingen bygger på, mens tingssiden af folkekulturen næsten helt er forbigået.

Selv om der således kan findes svagheder og huller i behandlingen, er det en inspirerende bog. Godt at nogen tør vove forsøget med oversigter af denne slags. Tidligere har en amerikansk antropolog vovet pelsen (*Robert T. Anderson: Traditional Europe. A study in anthropology and history. (1971)*).

Holger Rasmussen

Antoni Mączak: Życie codzienne w podrózach po Europie w XVI i XVII wieku (Dagligt liv på rejser i Europa i 16. og 17. århundrede). Warszawa, PIW. 1978. 386 sider, 120 tavler, 2 kort. Pris: 100 zloty (\$ 8.35).

Professor Antoni Mączak i Warszawa, der vil være kendt som økonomisk historiker (se HT 76, s. 87 ff.) har med sin store bog om rejselev og rejsementalitet i 1500- og 1600-tallets Europa begivet sig ud på et nyt og på mange måder populært område. Med udgangspunkt i den også her i landet kendte rejsebeskrivelse fra 1590'erne af englænderen Fynes Moryson (til hvem bogen er dediceret) og med benyttelse af omkr. 125 rejsebeskrivelser skildres rejseindtryk fra den europæiske Kristenhed (dog med undtagelse af Skandinavien). Hovedvægten ligger på England, Nederlandene, Tyskland, Spanien og især Italien. Kapiteloverskrifterne giver et godt indtryk af indholdet: veje og trafik; kroer og gæstgiverier; rejseomkostninger; hygiejne; grænser; de rejsendes samfund; instruktioner og gode råd; farer undervejs (røvere m.v.); rejselekture; lærdes indbyrdes besøg; kunst og kunstnere; katoliker, protestanter og relikvier; grænserne for det, man kan; turister, mål og vægt; store forventninger og daglige indtryk; resultater af rejsen.

Bogen er umådelig veloplagt, Mączaks egen glæde ved at rejse lyser igennem. Men også indenfor sin egen profession som økonomisk historiker har han udnyttet sit stof. Blandt andet har han undersøgt prisniveauet rundt omkring i Europa i slutningen af 1500-tallet efter Morysons oplysninger. Det dyreste område var ved Øvre Rhin mellem Basel og Frankfurt, dernæst kom Norditalien, Frankrig og Nederlandene. I Danmark og Skotland var niveauet kun på en tredjedel og i Polen kun på en tiendedel af Rhinlandets (s. 84–86). I øvrigt er det interessant, at antallet af rejsebeskrivelser kulminerer i det sidste tiår af 1500-tallet, hvad der netop med hensyn til prissammenligninger skulle muliggøre mere sikre slutninger – der dog gemmes til en anden lejlighed. Denne koncentration er også observeret for Østersøområdet og Danmark (jf. Harald Ilse, Udlændinges rejser i Dan-

mark indtil år 1700, 1963), og det var baggrunden for det initiativ *Københavns Universitets Historiske Institut* tog 1965 ved at planlægge en udgave, omfattende rejsbeskrivelser 1586–1600. Aksel E. Christensen kunne nylig i en historik over instituttet berette om denne udgaves skæbne, at »den er stadig ikke nået ud over manuskriptstadiet« (1066. Tidskrift for Historisk Forskning, 9. årgang, nr. 4, 1979, s. 10–11). Nu er der håb om, at manuskripterne omsider kommer til fleres nytte, men for Mączaks vedkommende er det i denne omgang for sent. Han slår nemlig det skandinaviske Norden i hartkorn med Tyrkiet og Rusland som helt specielle områder, der kun omtales for kontrastens skyld (s. 11). Mon dommen ville være faldet anderledes, hvis den samlede udgave forelå tilgængelig?

Bogen er forsynet med over hundrede velvalgte illustrationer og udførlig kildefortegnelse samt index. Den viser, at rejsbeskrivelser er et både vigtigt og på mange måder enestående kildemateriale. Det må være helt oplagt at oversætte Mączaks bog, ikke blot til et af de »store« sprog, men faktisk også til et nordisk sprog.

Jørgen Steen Jensen

Ulf Söderberg: Gustav I:s arv och eget i Uppland – en godsmassas framväxt, organisation och förvaltning. Akademisk avhandling. Studier till Det medeltida Sverige 1. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Udg. af Kommittéen för Det medeltida Sverige. Stockholm, Almqvist & Wiksell International, 1977. 276 s.

Forskningsprojektet Det medeltida Sverige har koncentreret sig om i første omgang at belyse udviklingen i ejendomsforholdene i Uppland i senmiddelalderen (jf. Göran Dahlbäck: Uppsala domkyrkas godsinnnehav 1344–1527. Studier till Det medeltida Sverige 2. 1977). Den foreliggende afhandling sigter på at belyse et meget vigtigt element i denne udvikling, nemlig Gustav Vasas samling af et stort godskompleks som kongefamiliens private ejendom (»arv och eget«=patrimonium) uafhængigt af krongodset; et fænomen som mangler paralleller i samtidens Danmark. Efter at Sverige var blevet et arverige i 1544, var der vel kun kameral forskel på »arv och eget« og det egentlige krongods, men Gustav Vasa lagde betydelig vægt på at opretholde denne distinktion, hvad der er meget forståeligt, fordi han derved opnåede den økonomiske basis, der gjorde ham meget stærk i de hyppigt tilbagevendende politiske kriser. Han kunne nemlig med betydelig vægt true med at abdicere og leve som privatmand af sit »arv och eget«, hvis ikke han fik sine krav gennemført. Det er velkendt, at det fik han altid.

Ulf Söderberg behandler nu ikke dette aspekt af fænomenet, men han koncentrerer sig udelukkende om at analysere, hvordan godsmassen »arv och eget« blev skabt, hvordan den organiseredes, og hvordan det økonomiske udbytte af godsmassen var. Med basis i en minutøs gennemgang af de stort set meget velbevarede jordebøger og regnskaber viser forfatteren, hvordan Gustav Vasa uden smålige hensyn til ejendomsretten erhvervede sig gods. I Uppland stammede halvdelen heraf fra kirkelige institutioner, især Uppsala domkirke, medens resten skyldtes mere eller mindre legal arv og køb fra slægtninge og lavadelige godsejere. Og der var bestemt ikke tale om nogen passiv kapital. For kongen sikrede sig i hele perioden en meget direkte kontrol med de fogeder, der forvaltede godset. Og et af de mest interessante resultater af undersøgelsen er, at det tydeligt kan ses, hvorledes Gustav Vasa (i modsætning til hvad f. eks. Eli F. Heckscher mente) havde en klar forståelse for de økonomiske muligheder som en hensigtsmæssig udnyttelse af godsets ressourcer indebar, især ved konvertering af landgildeydelse til penge eller ved lokalt salg af naturalier, hvis dette var mest fordelagtigt.

Lidt udenfor bogens hovedsigte, men alligevel af betydelig interesse er et afsnit om den